

veelzijdigheid zeker door geen ander op het betreffende gebied geëvenaard wordt, weder op de hoogte van zijn tijd gebracht.

C. EIJKMAN.

HAVELOCK ELLIS, *Rassenhygiëne und Volksgesundheit*. Deutsche Originalausgabe veranstaltet unter Mitwirkung von Dr. HANS KURELLA, Würzburg. Verlag von CURT KABITZSCH 1912. Prijs 5.50 mark, geb. 6.50 mark.

GÉZA VONHOFFMANN, *Die Rassenhygiëne in den Vereinigten Staaten von Nord-Amerika*. LEHMANN'S Verlag, München 1913. Prijs 4 mark, geb. 5 mark.

Ziehier twee werken aan elkaar verwant, wat de feitelijke uiteenzettingen betreft; beide schrijvers beoogen veredeling van het menschenras. HAVELOCK ELLIS is de geniale, meesleepende propagandist van een zaak, die elken geneeskundige ter harte gaat; de lezing van het tweede werkje wekt geenerlei ontroering.

Doch laat ik met de vergelijking niet verder gaan. Een opsomming van de maatregelen in Amerika genomen ter uitsluiting van een minderwaardig nageslacht met aanhaling van wetsartikelen is uit den aard der zaak geen aanlokkende lectuur voor een niet juridisch onderlegde, wien het minder te doen is op dit gebied bronnenstudie te beoefenen, dan wel een indruk te krijgen van het ingewikkelde samenstel van erfelijke en maatschappelijke factoren, die de veredeling van het menschengeslacht in de twintigste eeuw, hetzij bevorderen, hetzij remmen. Wie echter als geneeskundige de wetten wenscht te kennen, waardoor men op het oogenblik in verschillende Amerikaanse staten de huwelijken tracht te regelen naar den moreelen en fysieken toestand van den mensch, en tevens de bezwaren, welke deze wetgeving alsnog aankleven, zal in het boek van VONHOFFMANN een objectieve uiteenzetting vinden en verwijzing naar de oorspronkelijke bronnen. Hij zal dan de eenigszins oppervlakkige bespreking van de grondvraagstukken der erfelijkheidsleer in den aanvang van het boek voor lief moeten nemen. Het is de vraag of dergelijke inleidingen, gelijk zij tegenwoordig ook in tal van populaire boeken aan de orde van den dag zijn, ooit den niet ingewijden lezer bevredigen en op de hoogte stellen. Wellicht is het tijdstip voor een popularisatie der wetten van MENDEL met al haar fijne schakeeringen, die zoozeer met de hoofdregels een gezamenlijk onuitschakelbaar geheel vormen, nog niet aangebroken. HAVELOCK ELLIS onthoudt er zich volkomen van; als bewonderaar en aanhanger van GALTON, is hij wellicht zelf nog niet medegegaan met de nieuwe school, die MENDEL als voorganger heeft. Hoe dit zij, ik acht het een voordeel, dat HAVELOCK

ELLIS in zijn boek, eenmaal als populair werk opgezet, nergens pogingen aanwendt de nog in den eersten aanvang staande onderzoekingen omtrent de erfelijkheidswetten bij den mensch naar voren te brengen.

Als nadeel beschouw ik de opvatting van den vertaler en bewerker dr. H. KURELLA, het oorspronkelijke handschrift met zijn eigen opmerkingen te doorweven, zoodanig dat het den lezer niet overal duidelijk is, waar de schrijver en waar de vertaler aan het woord is, Dat, gelijk in het voorbericht staat, in overeenstemming met HAVELOCK ELLIS het hoofdstuk over Deutsche woningtoestanden door KURELLA is geschreven, geeft natuurlijk geen bezwaar, al doet het eenigszins vreemd aan in een boek van HAVELOCK ELLIS het Engelsche woningvraagstuk in een onaanzienlijk stukje als aanhangsel te zien ondergebracht. Zeer verwarrend daarentegen is het, dat de noten nu eens van den schrijver, dan weer van den bewerker blijken te zijn. „Nur gelegentlich habe ich in Anmerkungen im Texte auf deutsche Zustände und deutsche Bücher gewiesen”, zegt KURELLA in zijn voorrede. Met een korte vermelding van den schrijver bij deze noten ware het euvel te verhelpen geweest; nu leidt het tot een dubbelslachtigheid, die ook wellicht in den tekst zelf de oorzaak is van tegenstrijdigheden, die men hier en daar aantreft. Men lette o.a. op de bewering (noot blz. 263), dat in Nederland op het oogenblik de veranderde wetgeving de homoseksuelen zeer streng treft, en tot een krachtige propaganda in hun belang aanleiding heeft gegeven, terwijl 13 bladzijden verder in den tekst Nederland vóóraan onder de landen wordt genoemd, waar op het voetspoor van Frankrijk, elke vervolging tegen de homosexualiteit is afgeschaft.

Dergelijke voorbeelden zijn er meer te noemen; ook aan nuttelooze herhalingen is het boek niet vreemd. Daartegenover staan de groote eigenschappen, die een, in boeienden stijl geschreven, ernstig doordacht werk kenmerken. Ook zonder dat HAVELOCK ELLIS in zijn voorrede had geschreven, dat dit boek de vrucht van vijf en twintigjarige overdenking en studie was, zou het den lezer duidelijk zijn, dat hier een man aan het woord is vol ervaring en met idealistische voorstelling omtrent den vooruitgang van het menschengeslacht, doordrongen van de noodzakelijkheid, dat maatschappelijke verheffing tot zedelijke verheffing van het individu moet leiden. Niet langs den weg der kunstmatige dierlijke teeltkeus, doch door verhooging van persoonlijk inzicht en eigen verantwoordelijkheidsgevoel kan volgens HAVELOCK ELLIS in de toekomst het ontstaan van een lichamelijk en geestelijk minderwaardig ras vermeden worden. In twaalf hoofdstukken worden de momenten besproken, die in deze richting mede- of tegenwerken, de geschiedkundige ontwikkeling

van vraagstukken nagegaan, welke ten nauwste met het vraagstuk der rasveredeling samenhangen. Ik noem hier o.a. het hoofdstuk over „individualisme en socialisme”, dat over „het woningvraagstuk”, de „geslachtshygiëne bij de opvoeding” de „verheffing der zedelijkheid door zedelijkheidswetten”. Het is niet te verwonderen, dat iemand, die het standpunt van HAVELOCK ELLIS inneemt, sceptisch staat tegenover veel wettelijke maatregelen op dit laatste gebied en meer verwachting heeft van een opvoeding, die gezonde begrippen omtrent de verhouding tusschen beide geslachten aankweekt. Temidden der genoemde hoofdstukken, waarvan de samenhang begrijpelijk is, wekt het eenige verbazing er één te vinden aan het vraagstuk eener internationale taal gewijd, hetwelk toch slechts in zeer verwijderd verband met het behandelde onderwerp staat.

M. A. VAN HERWERDEN.

P. J. WAARDENBURG, *Onderzoek bij den mensch naar de erfelijkheid van physiologische en pathologische kenmerken van het oog*. Academisch proefschrift, Utrecht 1913.

De eigenaardigheden van het menschelijke oog, die men ziet overgaan van ouders op kinderen of kleinkinderen, worden in dit proefschrift getoetst aan de grondstellingen van MENDEL's erfelijkheidsleer. Men verwachtte niet, aan het eind van zulk een onderzoek als slotsom te vinden, dat die verschijnselen de geldigheid der leer van MENDEL al of niet bewijzen; daarvoor is het materiaal niet geschikt; men kan den mensch nu eenmaal niet naar willekeur kweken en kruisen, en het opstellen van stamboomen kan maar zelden met voldoende volledigheid en uitgebreidheid geschieden. Om te beseffen, hoe gebrekkig dat gaat, vergelijkte men de gegevens voor MENDEL's leer uit de plant- en dierkunde met die uit de onderzoekingen bij den mensch; van beide geeft de schrijver een uitgebreid overzicht. Het doel, dat hij zich voor oogen gesteld heeft, was dan ook alleen, na te gaan of er voor de overerving van de kenmerken van het menschelijke oog regels zijn op te stellen, die met de leer van MENDEL kloppen. En daarin is hij in menig opzicht wel geslaagd, al nopen de feiten hem zoo nu en dan hulphypothesen te baat te nemen en al blijven dan dikwijls nog tegenovergestelde mogelijkheden, bijv. dominantie zoowel als recessie, naast elkaar aannemelijk. Men verwachtte dus niet in dit proefschrift MENDEL's leer bewezen of ontzenuwd te zien, maar wie belang stelt in de vraag of de menschelijke eigenschappen in het kader van die leer passen, vindt er velerlei gegevens in omtrent het albinisme, de kleur van de iris, hypermetropie, astigmatisme enz. Schrijver heeft uit zijn waarnemingen zóóveel kunnen afleiden, dat hij heeft kunnen aanwijzen,